

¹⁵ Там само – С. 163

¹⁶ Мілясевич І. В. Періодичні видання Волинської губернії XIX – початку XX століття: історико-бібліографічне дослідження. – Р., 2010. – С. 35-53.

Iryna Milyasevych. Volyn` literary and satirical journals of the period Russian empire. The history of Volyn` literary and satirical periodicals in the early twentieth century is highlighted. Journals and newspapers «Vozrozhdenie» (Kremenets, 1906–1908), «Krivoe zerkalo» (Rivne, 1910), «Kremenetskaja iskra» (Kremenets, 1910–1914) are analyzed. The periodicals are characterized by their functional peculiarities, thematic range of publications, editorial staff, publishing firm and other feature.

Article is written on the basis of a complete sets of Volyn periodicals solid view, the use of rare archival documents and sources that are stored in the collections of major libraries and archives not only in Ukraine but also in Russia, including the Russian National Library, the Library of the Russian Academy of Sciences and the Russian State Historical Archive.

Key words: periodicals, Volyn, literary and satirical magazines, history, local history.

Отримано: 17.09.2015 р.

УДК 94: 328.12(470+571) «1906/1917»: А. Глушковецький, В. Чернов
342.534 (477.43/.44): 004.775

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ПРО ВИБОРЩИКІВ ТА ДЕПУТАТІВ ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ВІД ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ¹

Анатолій Глушковецький, Вадим Чернов. Інформаційний ресурс про виборщиків та депутатів Державної думи Російської імперії від Подільської губернії. У статті охарактеризовано процес створення, функціональні особливості та основні напрямки практичного використання інформаційного інтернет-ресурсу «Депутати Державної думи Російської імперії від Подільської губернії (1906–1917)». Відзначається, що ресурс був розроблений на базі платформи Yii Framework, статистичну інформацію розміщено у вигляді таблиць та діаграм побудованих за допомогою javascript-бібліотеки ChartJS.

На основі виявлених архівних джерел та використання сучасних інформаційних технологій досліджено склад виборщиків та депутатів від Подільської

¹ Інформаційний ресурс був розроблений у рамках спільного проекту авторів статті з кандидатом технічних наук, доцентом кафедри інформатики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка О. В. Слободянюком та студентом 5 курсу спеціальності «Інформатика» Є. О. Яковчуком.

губернії у Державній думі Російської імперії усіх чотирьох скликань. Зокрема проаналізовано персональний та національний склад, вік, соціальний стан, освітній рівень, віросповідання, політичні погляди представників депутатського корпусу губернії.

Ключові слова: інформаційний ресурс, вибори, Державна дума, депутати, виборщики, Подільська губернія.

Анатолий Глушковецкий, Вадим Чернов. Информационный ресурс о выборах и депутатах Государственной думы Российской империи от Подольской губернии. В статье охарактеризован процесс создания, функциональные особенности и основные направления практического использования информационного интернет-ресурса «Депутаты Государственной думы Российской империи от Подольской губернии (1906–1917)». Отмечается, что ресурс был разработан на базе платформы Yii Framework, статистическая информация размещена в виде таблиц и диаграмм, построенных с помощью javascript-библиотеки ChartJS.

На основе выявленных архивных источников и использования современных информационных технологий исследован состав выборщиков и депутатов от Подольской губернии в Государственной думе Российской империи всех четырех созывов. В частности, проанализированы персональный и национальный состав, возраст, социальное положение, образовательный уровень, вероисповедание, политические взгляды всех представителей депутатского корпуса и 681 выборщика (из 698) губернии. Полученные в результате исследования текстовые, иллюстративные, цифровые и процентные данные размещены на вышеупомянутом информационном ресурсе по адресу: <http://rosdum.kpni.edu.ua>.

Установлено, что наибольшее представительство выборщиков было из Балтского уезда (92, или 13,51%), наименьшее – Ушицкого (44, или 6,46%). Что касается национального состава, то во время выборов в Государственную думу выборщиком был избран 241 (35,38%) украинец, 219 (32,15%) россиянин, 94 (13,80%) поляк, 86 (12,62%) евреев и 3 (0,44%) молдаванина. Средний возраст всех выборщиков составил 43 года.

Отмечено, что от Подольской губернии было избрано 53 депутата. Из них 32 (60,37%) были крестьянами, 13 (24,52%) – дворянами, 8 (15,09%) – представителями православного духовенства. Подавляющее большинство депутатов от Подольской губернии составляли украинцы – 36 (67,92%), русскими были 15 (28,30%) депутатов, а поляки и молдаване провели в Думу по одному представителю. Высшее образование имели 12 (22,64%) депутатов, среднее – 10 (18,86%), начальное – 29 (54,71%), а 2 (3,77%) представители Подолья были неграмотными. Средний возраст депутатов-подолян был чуть выше 40 лет.

Ключевые слова: информационный ресурс, выборы, Государственная дума, депутаты, выборщики, Подольская губерния.

Одним із новітніх напрямків дослідження історії виборів до Державної

думи Російської імперії є створення інформаційних інтернет-ресурсів. Зокрема, чималий досвід у цій сфері накопичений співробітниками Лабораторії історичної та політичної інформатики Пермського державного національного дослідного університету. Їхніми зусиллями спроектовано інформаційні системи «Російські парламентарі початку ХХ століття»¹ (орієнтована на просопографічні дослідження депутатського корпусу) та «Стенографічні звіти Державної думи, 1906–1917»², що дало можливість широкому загалу отримати вільний доступ до одного із найважливіших джерел з історії Державної думи. Водночас аналізуючи склад виборщиків та депутатів Думи, дослідник змушений опрацьовувати значну кількість різноманітних документів, які розкривають їхній персональний склад, вік, національність, соціальний стан тощо. Відповідно пошук таких джерел та верифікація вміщеної у них інформації вимагає чимало часу і зусиль, сповільнює отримання узагальнених статистичних показників, які своєю чергою є підґрунтям для тих чи інших дослідницьких умовиводів.

Суттєво полегшити працю науковців покликані новітні інформаційні технології. Їх використання дає змогу пришвидшити підрахунок цифрових та відсоткових показників, спрощує порівняльний аналіз складу виборщиків та депутатів Державної думи різних скликань. Важливу роль в цьому процесі відіграє створення різних тематичних ресурсів з базами даних, які репрезентують отримані відомості та забезпечують швидкий пошук інформації. Такими можливостями наділений інформаційний ресурс «Депутати Державної думи Російської імперії від Подільської губернії (1906–1917)»³.

Склад виборщиків і депутатів від українських губерній Російської імперії неодноразово піддавався аналітико-інтелектуальному осмисленню у працях А. Л. Глушковецького⁴, О. О. Коники⁵, М. Ш. Киян⁶, В. І. Милька⁷, О. П. Реєнта⁸ та інших авторів. З-поміж наукової літератури, присвяченої інформаційним ресурсам з думської проблематики, відзначаємо індивідуальні роботи російських істориків Д. А. Гагаріної⁹ та І. К. Кірьянова¹⁰, а також спільні дослідження І. К. Кірьянова та С. І. Корнієнка¹¹, Д. А. Гагаріної, Н. Г. Горбачової та І. К. Кірьянова¹², І. К. Кірьянова, С. І. Корнієнка та І. В. Рябухіна¹³, С. І. Корнієнка, І. К. Кірьянова, І. В. Рябухіна та А. В. Сметаніна¹⁴.

Інформаційний ресурс «Депутати Державної думи Російської імперії від Подільської губернії (1906–1917)» був розроблений на базі платформи Yii Framework. Yii – це вискоєфективний, заснований на компонентній структурі PHP-фреймворк, що підходить для розробки великих веб-додатків. На інтернет-ресурсі розміщено інформацію про депутатів та виборщиків від Подільської губернії, яка зберігається у SQL базі даних¹⁵. Додатки інформаційної системи працюють на основі інтерфейсу web-браузера та забезпечують не лише введення даних, але й пошук та аналіз інформації шляхом запитів до бази даних за основними атрибутами джерела, його ключовими словами, структурними елементами тощо.

Для зручності вся інформація про виборщиків та депутатів розміщена у вигляді діаграм, які містять відсоткові значення тієї чи іншої категорії. Вони

були створені за допомогою javascript-бібліотеки ChartJS. Завдяки цьому можна отримати детальну інформацію про виборщиків та депутатів (вік, національність, соціальний стан, освіта, рід занять, політичні погляди тощо), причому як у загальногубернському масштабі, так і окремо по кожному повітові. Ці дані дозволяють проводити порівняльний аналіз складу виборщиків і депутатів Державної думи різних скликань та простежити його динаміку.

Використовуючи розроблений інформаційний ресурс, розглянемо детальніше склад виборщиків та депутатів від Подільської губернії.

Як відомо, на час виборів до Державної думи до складу губернії входило 12 повітів: Кам'янецький, Балтський, Брацлавський, Вінницький, Гайсинський, Лeticівський, Літинський, Могилівський, Ольгопільський, Проскурівський, Ушицький та Ямпільський. У кожному повіті обирали виборщиків від чотирьох курій: землевласників, селян, міщан та робітників, які пізніше змагалися за депутатські місця у Губернському виборчому зібранні. Від Подільської губернії до Державної думи усіх чотирьох скликань обиралося по 13 депутатів¹⁶.

На виборах до I та II Державної думи у Подільській губернії до Губернського виборчого зібрання обиралося 199 виборщиків, а під час третіх і четвертих виборів – 150. Предметом дослідницького аналізу стали 190 подільських виборщиків I Думи, 199 – II Думи, 149 – III Думи та 143 – IV Думи¹⁷.

Встановлено, що під час виборів до I Державної думи в Подільській губернії найбільшу кількість виборщиків обирали у Балтському повіті (26 або 13,68%), найменшу – в Ушицькому (9 або 4,74%). Інші повіти представляли 15-17 виборщиків. Найбільше виборщиків обиралося на з'їзді уповноважених від волостей: 82 (43,16%). Повітових землевласників репрезентував 71 виборщик (37,37%), міських виборців – 37 (19,47%).

Схожою була ситуація під час виборів до II Державної думи. Найбільше представників було у Балтського повіту – 26 (13,07%), найменше – Лeticівського – 12 (6,03%). Від решти повітів обиралося 14-17 виборщиків¹⁸. Уповноваженими від волостей були 82 виборщики, повітовими землевласниками – 76, міщанами – 37, уповноваженими від робітників – 4.

Вибори до III Державної думи регламентувалися новим законодавством. Унаслідок цього значно скоротилося загальне число виборщиків губернії – із 199 до 150. Здійснений SQL-запит показав, що із 149 виборщиків, яких вдалося ідентифікувати, більше половини – 59,73% – були повітовими землевласниками, 28,19% – уповноваженими від волостей, 10,74% міщанами. Губернський з'їзд уповноважених від робітників представляли лише 1,34% виборщиків. Найбільше виборщиків, як і на попередніх виборах, було у Балтському повіті – 20 (13,42%), найменше – 10 (6,71%) – в Гайсинському, Літинському та Ушицькому повітах¹⁹.

Під час виборів до IV Думи знову кількість виборщиків Балтського повіту була переважаючою – 20 (13,99%), найменше ж виборщиків – по 9 (6,29%) – мали Проскурівський, Кам'янецький та Літинський повіти.

Інформаційний ресурс містить дані також про національність виборщи-

ків. Так, під час виборів до I Державної думи українців було 87, росіян – 24, поляків – 43, євреїв – 30, молдаван – 2. Отже, на виборах до I Державної думи від Подільської губернії виборщики-українці склали майже половину від загальної кількості (46,77%).

Аналіз складу виборщиків до II Думи засвідчив, що, як і на перших виборах, більшість з них була українцями (83 виборщики). Зменшилася кількість поляків (38) та євреїв (22), а росіян зросло до 26 виборщиків. Також серед виборщиків був 1 молдаванин. У відсотковому відношенні українцями були 48,82% виборщиків, поляками – 22,35%, росіянами – 15,29%, євреями – 12,94%. Національність ще 29 виборщиків встановити не вдалося²⁰.

Значні зміни у національному складі виборщиків-подолян відбулися під час виборів до III Державної думи. Так, у порівнянні з попередніми виборами число росіян зросло майже втричі (із 24 до 71). Водночас кількість українців значно зменшилася (із 87 до 41), так само скоротилося представництво поляків (із 38 до 10). Євреї, як і раніше, змогли провести 22 виборщики. Діаграми розміщені на інформаційному ресурсі вказують, що росіяни становили 49,31% виборщиків, українці – 28,47%, євреї – 15,28%, поляки – 5,94%.

Під час виборів до Державної думи четвертого скликання зростання числа росіян серед виборщиків продовжилося. Так, з-поміж усіх виборщиків Подільської губернії росіянами були 99 або 69,23%. Кількість українців зменшилася – із 41 до 29 (20,28%). Євреї і поляки відповідно мали 12 і 3 представники (8,39% та 2,10%)²¹.

Застосувавши SQL-запит до бази даних, яка міститься в інформаційному ресурсі, ми визначили середній вік виборщиків. Так, під час виборів до I Думи у Подільській губернії він становив 42 роки. Найвищим середній вік виборщиків був у Кам'янецькому повіті (49 років), найнижчим – в Ушицькому (37 років).

Під час виборів до II Державної думи середній вік виборщиків знизився до 41 року. Найвищим він був у Могилівському повіті – 48 років, найнижчим – у Вінницькому та Ушицькому повітах (39 років).

Виборщики до III Думи, як свідчить статистика, були дещо старші за своїх попередників. Їхній середній вік становив 44 роки. Найнижчим він був у Могилівському повіті (31 рік), найвищим – у Ямпільському (58 років). На виборах до IV Державної думи показник середнього віку знову становив 44 роки. Цього разу наймолодший склад виборщиків знову був в Могилівського повіту (39 років), а найстарший – Ушицького (51 рік)²².

Під час виборів до I та II Державних дум більшість виборщиків були малограмотними селянами. За віросповіданням переважали православні християни. Основним їхнім заняттям було сільське господарство. Хоча окремі виборщики мали середню і навіть вищу освіту, але це переважно стосувалося представників міст, духовенства та дворянського стану. Під час виборів до III і IV Дум серед виборщиків переважали поміщики й духовенство²³. Також значно збільшилося число виборщиків з вищою освітою.

Інформаційний ресурс також містить дані про склад депутатів від По-

дільської губернії. Вибори до I Державної думи у Подільській губернії проходили в період з 16 березня по 24 квітня 1906 р. Ці вибори вважаються найбільш вільними, адже на них адміністративний тиск влади був слабшим ніж на виборах до Державної думи наступних скликань. Але навіть попри це, вже з самого початку вони супроводжувалися політичними репресіями, арештами, підтримкою місцевою адміністрацією проурядових політичних партій та кандидатів. Так, у Подільській губернії від участі у виборах було усунуто популярних серед населення представників інтелігенції²⁴.

Урядова політика під час виборів до I Державної думи обумовила особливості соціального складу депутатського корпусу. Дії адміністрації Подільської губернії спрямовувалися на те, щоб вибори стали для селянства несвідомим та незрозумілим актом. Це призвело до того, що від губернії до Думи першого скликання було обрано 12 селян, з яких двоє були неписьменними і лише одного представника інтелігенції селянського походження²⁵. 12 депутатів не мали вищої освіти. Єдиним депутатом з вищою освітою був І. К. Заболотний, який закінчив юридичний факультет Київського університету Св. Володимира.

SQL-запит до бази даних, розміщеної на інформаційному ресурсі, дає змогу стверджувати, що середній вік депутатів становив 40 років. Найстарший з них – П. М. Михаленко мав 50 років, наймолодшому було 28 (В. І. Бей). За національністю всі були українцями. Найбільше представників було від Ольгопільського повіту – 4, по 2 депутати було обрано від Ушицького, Балтського і Гайсинського повітів та по 1 – від Кам'янецького, Брацлавського і Літинського.

За своїм соціальним станом депутати від Подільської губернії належали до незаможного селянства. Переважна більшість із них (11 або 84%) мали у своєму розпорядженні не більше 10 дес. землі. І лише двоє володіли землею у розмірі більше ніж 10 дес.

Питання про політичні погляди депутатів є досить складним. Відомості про політичну орієнтацію подільських депутатів на момент обрання подаються у доповіді подільського губернатора О. О. Ейлера міністрові внутрішніх справ: «Усі депутати Подільської губернії, за винятком Заболотного, прості, рядові селяни, люди порядку і законності, тому я майже впевнений, що вони не піддадуться впливові кадетів і будуть твердо стояти лише за свої селянські права в межах закону»²⁶. Також губернатор уважав, що 12 подільських депутатів із 13 не будуть мати політичних переконань, а стануть слухняними помічниками царського уряду. Лише стосовно депутата І. К. Заболотного він зазначав: «... на чесність переконань цієї людини важко покладатися»²⁷. Таким чином, на момент обрання депутати-селяни не мали чіткої політичної орієнтації. Прогнози губернатора загалом не справдилися. Він мав рацію лише в останньому твердженні.

З початком роботи Державної думи більшість подільських депутатів увійшли до складу фракції трудовиків. Щодо кількості їх у цій фракції дані джерел дещо відрізняються. Довідники 1906 р. вказували, що до Трудової групи входили: І. К. Заболотний, В. І. Бей, І. З. Кучеренко, М. А. Кучер, Л. Ю. Штефанюк,

І. І. Косаренчук, Д. І. Шепітка, А. Х. Рибачок²⁸. Однак скоріш за все, що трудовиками були також І. Г. Гнатенко, П. Н. Яременко та П. М. Михаленко. Водночас О. І. Романюк та І. М. Крук були безпартійними.

Після розпуску I Державної думи одразу ж розпочалися вибори до II Думи. Оскільки вони проходили на основі того самого законодавства, що й попередні, то соціальний та національний склад виборщиків і депутатів від Поділля не зазнав кардинальних змін.

До Державної думи другого скликання від Подільської губернії знову було обрано 13 депутатів. По 2 представники від Балтського, Гайсинського, Ушицького та Проскурівського повітів, по 1 – від Брацлавського, Летичівського, Літинського, Ольгопільського та Ямпільського. Середній вік народних обранців становив 40 років. Найстаршими були В. К. Лісовський та А. Н. Наумчак (по 52 роки), наймолодшим – А. І. Дідурик (28 років).

Як і раніше, переважна більшість були селянами (11). Також серед депутатів був один священик та один дворянин. Більшість селян були незаможними (84,6%). Лише С. Т. Туперко мав у своєму володінні більше 10 дес. землі (11,5 десятин)²⁹.

Значно складніше визначити національну приналежність подільських депутатів. Офіційна статистика Російської імперії фактично не відрізняла українців від росіян. Тому переважна більшість депутатів-подолян після обрання в Думу, незалежно від справжнього національного походження, були зараховані до росіян. Так, серед подільських послів лише П. М. Рогожа назвався українцем³⁰.

Виявлені архівні матеріали, які використовувалися для створення інформаційного ресурсу, дозволяють ідентифікувати національне походження депутатів Подільської губернії ще до їх обрання. Таке вивчення є найбільш репрезентативним, оскільки дає змогу уникнути ідеологічних нашарувань щодо їхньої національності, які виникли пізніше. Відповідно до наявної інформації, 11 (84,6%) депутатів були українцями, а І. М. Каташинський та В. К. Лісовський представляли молдавську та польську національності.

Щодо політичних поглядів подільських депутатів, то після початку роботи Думи 12 депутатів-подолян (92,3%) – А. У. Гриневич, А. І. Дідурик, П. М. Рогожа, С. Т. Туперко, А. І. Семенов, Ф. Ф. Дубонос, П. С. Зубченко, І. М. Каташинський, С. К. Матвеев, А. Н. Наумчак, А. А. Соловей та П. С. Мороз увійшли до фракції трудовиків та Всеросійського селянського союзу (ВСС)³¹. Окремі з них, зокрема П. М. Рогожа, ще до початку роботи Думи взяли участь у формуванні фракції трудовиків. Депутат-поляк В. К. Лісовський увійшов до складу Польського кола.

Подільських депутатів із Трудовою групою пов'язувало головним чином земельне питання. Тому 24 травня 1907 р. вони вийшли із фракції та зосередилися на діяльності в Українській думській громаді (УДГ). Це стало наслідком того, що трудовики відмовилися ставити питання про краєві автономії для недержавних народів, зокрема для українців.

Державна дума третього скликання розпочала роботу 1 листопада 1907 р. Як і раніше, Подільську губернію представляли 13 депутатів. Із них по 2 представники мали Летичівський, Балтський, Ямпільський та Ольгопільський повіти, по 1 – Кам'янецький, Вінницький, Літинський, Брацлавський та Могилівський. Середній вік депутатів становив 40 років. Найстаршими були Г. Є. Червінський та Г. Т. Маньковський (54 роки), наймолодшим – Г. А. Андрійчук (27 років)³².

Соціальний склад депутатів III Думи значно відрізнявся від попереднього. Якщо раніше депутатами від Поділля були переважно селяни, то тепер було обрано 6 дворян (46,15%), 3 священники (23,0%) та 4 селянина (30,76%)³³. За професійним складом вони розподілялися так: 2 повітові предводителі дворянства, 2 державні службовці губерньського масштабу, 2 волосні писарі, 2 землевласники. П. Є. Ніколенко служив збирачем податків. Про рід занять інших депутатів, відомостей не виявлено.

Депутати від Поділля різнилися за майновим станом. Відомо, що дворянин Д. М. Чихачов, володів 1200 дес. землі. Водночас найзаможнішим селянином був Г. А. Андрійчук, який мав 16 дес. землі, а до найбідніших належали В. К. Пахальчак та П. Є. Ніколенко – 2,8 та 5 дес. землі відповідно³⁴.

Досить складним є питання про національний склад подільських депутатів III Думи. При заповненні депутатських анкет усі 13 народних обранців зарахували себе до росіян. Однак виявлені архівні матеріали дозволяють стверджувати, що семеро депутатів (53,84%) від Подільської губернії: Г. А. Андрійчук, С. О. Галушак, П. Є. Ніколенко, В. І. Подольський, М. І. Сендерко, В. К. Пахальчак та Г. Є. Червінський були українцями. Решта (46,16%) представників Поділля: І. І. Балаклеєв, О. С. Гіжицький, П. М. Балашов, Д. М. Чихачов, О. О. Потоцький та Г. Т. Маньковський мали російське походження.

Депутати краю, обрані до III Державної думи, мали досить високий освітній рівень. Відомо, що 5 представників Подільської губернії: І. І. Балаклеєв, П. М. Балашов, О. С. Гіжицький, Г. Є. Червінський, Д. М. Чихачов – мали вищу освіту (38,46%), 4 члени III Думи (О. О. Потоцький, Г. Т. Маньковський, В. І. Подольський, М. І. Сендерко) – середню (30,76%), решта депутатів (С. О. Галушак, Г. А. Андрійчук, П. Є. Ніколенко, В. К. Пахальчак) – початкову (30,76%)³⁵.

Політичні погляди і фракційна приналежність подільських депутатів не відзначалися постійністю. На початку роботи III Думи із 13 представників Поділля, 4 належали до правих і 9 – помірковано правих. Та вже станом на 1910 р. розподіл за фракціями зазнав значних змін. Так, 7 депутатів (Г. А. Андрійчук, П. М. Балашов, О. С. Гіжицький, П. Є. Ніколенко, Г. Є. Червінський, Д. М. Чихачов) увійшли до новоствореної Російської національної фракції, 4 (І. І. Балаклеєв, Г. Т. Маньковський, В. К. Пахальчак, В. І. Подольський) – фракції правих, а С. О. Галушак та М. І. Сендерко перейшли до прогресистів³⁶. Таке представництво депутатів-подолян у фракціях зберігалося впродовж четвертої та п'ятої сесій і залишилося незмінним до закінчення роботи III Думи.

До Державної думи четвертого скликання теж було обрано 13 депутатів.

Значна частина з них: П. М. Балашов, О. С. Гіжицький, О. О. Потоцький, Г. Т. Маньковський та Д. М. Чихачов обиралися до III Думи. З них дворянами та чиновниками були 7 депутатів (53,84%): П. М. Балашов, О. С. Гіжицький, О. О. Потоцький, О. Г. Лавров, І. І. Авчинников, М. М. Можайський та Д. М. Чихачов. До православного духовенства належало 4 (30,76%) подільських послы (Г. Т. Маньковський, В. І. Попов, Ф. Д. Філоненко та К. Н. Рудич), селян представляло 3 депутати (І. К. Вистяк та Й. І. Коваль, згодом до них приєднався Г. А. Андрійчук). До обрання в Думу П. М. Балашов, Д. М. Чихачов та О. С. Гіжицький займали посади відповідно брацлавського, могилівського та ольгопільського повітових предводителів дворянства, а О. О. Потоцький працював мировим посередником.

Подільські депутати IV Думи були досить освіченими. Вищу освіту мало 7 представників Поділля (53,84%), 4 закінчили духовні семінарії (30,76%), а 2 отримали початкову освіту (15,38%).

Середній вік депутатів становив 46 років. Найстаршим з них був Г. Т. Маньковський (57 років), наймолодшим – Д. М. Чихачов (36 років). Щоправда, після того, як депутатські повноваження склав І. І. Авчинников, наймолодшим став Г. А. Андрійчук, якого було обрано на звільнене місце³⁷.

Щодо фракційної приналежності подільських депутатів, то всі вони після початку роботи Думи увійшли до складу фракції російських націоналістів та помірковано правих. Згодом Ф. Д. Філоненко перейшов до фракції центристів.

Інформаційний ресурс також дав змогу отримати узагальнені статистичні дані щодо складу виборщиків та депутатів Державної думи усіх чотирьох скликань. Загалом виявлено інформацію про 681 виборщика із 698. Аналіз їхнього складу дозволив установити, що найбільше представництво було у Балтського повіту (92, або 13,51%), найменше – в Ушицького (44, або 6,46%). Середній вік усіх виборщиків становив 43 роки. Найвищим він був у Ямпільському повіті (48 років), найнижчим – у Могилівському (40 років). Щодо національного складу, то під час виборів до Державної думи виборщиками було обрано 241 українець (35,38%), 219 росіян (32,15%), 94 поляки (13,80%), 86 євреїв (12,62%) та 3 молдавани (0,44%).

Від Подільської губернії загалом було обрано 53 депутати. З них 32 були селянами (60,37%), 13 – дворянами (24,52%), 8 – представниками православно-годуховенства (15,09%). Переважну більшість депутатів становили українці – 36 (67,92%), росіянами було 15 депутатів (28,30%), також по одному представнику мали поляки та молдавани (1,88%). Але така перевага депутатів-українців мала місце лише у складі Державної думи першого та другого скликання, а після зміни виборчого законодавства більшість депутатів від Подільської губернії становили росіяни. Вищу освіту мало 12 депутатів (22,64%), середню – 10 (18,86%), початкову – 29 (54,71%). Неграмотними були 2 депутати (3,77%).

За фракційною приналежністю майже всі депутати-подоляни I та II Думи були трудовиками (11 та 12 відповідно), 2 – безпартійними, 1 – представником Польського кола. У III та IV Думі більшість депутатів увійшли до фракції російських націоналістів (7 і 13), також в III Думі було 4 правих та 2 прогресисти.

У IV Думі один подільський депутат перейшов від російських націоналістів до центристських сил.

Отже, інформаційний ресурс «Депутати Державної думи Російської імперії від Подільської губернії (1906–1917)» містить цінну інформацію про склад виборщиків і депутатів й дозволяє широкому загалу користувачів мережі Інтернет отримати доступ до джерел і статистичних підрахунків, що проливають світло на думські виборчі процеси в Подільській губернії та їх непересічних учасників.

Примітки:

¹ Кирьянов И. К. Интернет-портал «Парламентская история позднеимперской России»: возможности поддержки научных исследований / И. К. Кирьянов, С. И. Корниенко, Д. А. Гагарина // Информационный бюллетень Ассоциации «История и компьютер». – 2014. – № 42. – С. 27-29.

² Кирьянов И. К. Информационная система «Стенографические отчеты Государственной Думы, 1906–1917»: источник-ориентированный ресурс по парламентской истории России / И. К. Кирьянов, С. И. Корниенко, И. В. Рябухин // Историко-культурное наследие и информационно-коммуникационные технологии: материалы научной конференции (Пермь, 13-14 ноября 2009 г.). – Пермь: Перм. гос. университет, 2009. – С. 69-74

³ Інформаційно-аналітичний ресурс «Депутати Державної Думи Російської імперії від Подільської губернії». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rosdum.kpnu.edu.ua>

⁴ Глушковецький А. Л. Вибори до Державних Дум і становлення парламентаризму в Російській імперії у 1906–1917 рр. (на матеріалах Подільської губернії): дис. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / А. Л. Глушковецький. – Чернівці, 2008. – 297 с.

⁵ Коник О.О. Діяльність селянських депутатів з України у I та II Державних Думах: дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / О.О. Коник. – К., 1993. – 249 с.

⁶ Киян М.Ш. Депутаты от украинских губерний и городов в Государственной Думе первого и второго созывов. (1906–1907 гг.): дисс... канд. юрид. наук. 12.00.01 / М. Ш. Киян. – Харьков, 1998. – 230 с.

⁷ Милько В. І. Депутати від українських губерній та міст у Державних Думах Російської імперії: динаміка етносоціального та політичного складу (1906–1917 рр.) / В. І. Милько // Український історичний збірник. – 2010. – Вип. 13. – С. 162-174.

⁸ Реєнт О. П. Українці у Державній Думі Російської імперії / О. П. Реєнт // Історія українського парламентаризму: від допарламентських форм організації політичного життя до сьогодення. – К.: Дніпро, 2010. – С. 244-265.

⁹ Гагарина Д. А. Научно-образовательный портал «Парламентская история дореволюционной России» и другие историко-ориентированные системы в учебном процессе / Д. А. Гагарина // Историческая информатика. – 2013. – № 2. – С. 105-110.

¹⁰ Кирьянов И. К. Поименные голосования в Государственной Думе третьего созыва, 1907–1912: опыт кластерного анализа / И. К. Кирьянов // Вестник

Челябинского государственного университета. Серия История. – 2009. – №12. – Вып. 31. – С. 156-159.

¹¹ Кирьянов И. К. Стенографические отчеты Государственной Думы начала XX века: от традиционного к компьютерному источниковедению / И. К. Кирьянов, С. И. Корниенко // Вестник Челябинского государственного университета. Серия История. – 2009. – № 6. – С. 144-148.

¹² Гагарина Д. А. Информационная система «Стенографические отчеты Государственной думы, 1906–1917»: задачи и возможности комплексного историко-ориентированного ресурса / Д. А. Гагарина, Н. Г. Горбачева, И. К. Кирьянов, С. И. Корниенко // Информационные ресурсы России. – 2008. – № 6. – С. 14-18.

¹³ Кирьянов И. К. Информационный ресурс по парламентской истории России начала XX в. / И. К. Кирьянов, С. И. Корниенко, Д. А. Гагарина, И. В. Рябухин // Власть. – 2010. – № 12. – С. 83-86.

¹⁴ Корниенко С. И. Информационная система «Стенографические отчеты Государственной думы, 1906–1917» / С. И. Корниенко, И. К. Кирьянов, И. В. Рябухин, А. В. Сметанин // Информационный бюллетень ассоциации «История и компьютер». – 2008. – № 35. – С. 131-133.

¹⁵ Основы SQL: запросы к базе данных. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sitemaker.ru/technologies/database/sqlqueries/>

¹⁶ Коник О.О. Депутати Державної думи Російської імперії від губерній Наддніпрянської України (1906–1917 рр.): монографія / О. О. Коник; наук. ред. С. І. Світленко. – Д.: Герда, 2013. – 454 с.

¹⁷ Інформаційно-аналітичний ресурс «Депутати Державної Думи Російської імперії від Подільської губернії». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rosdum.kpnu.edu.ua>

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ Там само.

²² Там само.

²³ Глушковецький А. Л. Демократія в провінції: вибори та діяльність депутатів Подільської губернії у Державних Думах Російської імперії / А. Л. Глушковецький. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2010. – С. 281-298.

²⁴ Милько В. Етносоціальний та політичний склад депутатів від українських губерній та міст у Державних Думах Російської імперії: деякі сторінки з історії парламентаризму (1906–1917) / В. Милько // Історія в школі. – 2010. – № 4. – С. 10.

²⁵ Глушковецький А. Л. Діяльність депутатів-подолян у I-ій Державній Думі / А. Л. Глушковецький // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. (Збірник статей). – К.: Інститут історії НАН України, 2005. – Вип. 32. – С. 228.

²⁶ Кам'янець-Подільський міський державний архів. – Ф.228. Канцелярія Подольського губернатора. – Оп. 2. – Спр. 27. Сообщения Главного управления МВД о привлечении к судебной ответственности 180 бывших членов Государ-

ственной Думы по делу о составлении ими в г. Выборге воззвания «Народу от народных представителей», их список и воззвание; указ царя Николая II Правительствующему Сенату о проведении выборов в Государственную Думу, телеграммы министров Столыпина, Витте, переписка с ними, циркулярные предписания Подольского губернатора начальникам полиции о ходе подготовки, проведения и результатов выборов в Государственную Думу. – Арк. 79.

²⁷ Там само.

²⁸ Государственная Дума первого призыва. Портреты, краткие биографии и характеристики депутатов. – М.: Возрождение, 1906. – С. 58-61.

²⁹ Глушковецький А. Л. Демократія в провінції... – С. 367.

³⁰ Коник О. О. Селянські депутати з України в I і II Державних думах Російської імперії / О. О. Коник // Укр. іст. журн. – 1995. – №1. – С. 63.

³¹ Колесниченко Д. А. Состав Трудовой группы в I и II Государственных думах: сводная таблица членов фракции / Д. А. Колесниченко. – М.: Институт истории СССР АН СССР, 1988. – С. 78-112.

³² Інформаційно-аналітичний ресурс «Депутати Державної Думи Російської імперії від Подільської губернії». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rosdum.kpnu.edu.ua>

³³ Там само.

³⁴ Державний архів Хмельницької області. – Ф. 117. Подольское губернское по городским делам присутствие. – Оп. 2. – Спр. 19. Циркуляры МВС Подольскому губернатору, инструкции и телеграммы уездных предводителей дворянства, сообщения уездных комиссий по делам о выборах в Государственную Думу, рапорты уездных исправников о количестве избирателей разных групп и количестве принадлежащей им земли, о порядке выборов в Государственную Думу, перечень изменений внесенных в списки избирателей по уездах губернии и др. – Арк. 406.

³⁵ Глушковецький А. Л. Соціальний, партійний та національний склад депутатів-подолян у III-й Державній Думі / А. Л. Глушковецький // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005. – Т. 14. – С. 402.

³⁶ Реєнт О. П. Назв. пр. – С. 257.

³⁷ Глушковецький А. Л. Склад та діяльність депутатів-подолян у IV-ій Державній Думі Російської імперії / А. Л. Глушковецький // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів і аспірантів: в 3-х т. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2007. – Т. 1. – Вип. 6. – С. 38.

Anatolij Hlushkovetskyi, Vadym Chernov. Information resource about electors and deputies to the Russian State Duma from Podilska province. The article describes the process of creating, functional features and practical use of Internet information resource «Deputies of the Russian State Duma from Podilya (1906–1917)». The resource

was developed on the base of YII Framework platform. Statistical information is available in tables and charts constructed using javascript-library ChartJS.

Electors and deputies staff in the State Duma of the Russian Empire I-IV from Podolia is studied on the base of archival sources and modern information technologies. We analyzed personal and national staff, age, social status, educational level, religion, political views of deputies and representatives of 681 province's electors (from 698). The results of our study (text, illustrative, digital and interest data) are available on the already mentioned information website: <http://rosdum.kpnu.edu.ua>.

We established that the biggest number of electors was from Balta district (92 or 13,51%), the least – from Ushytskyi (44 or 6,46%). Electors elected to the State Duma 241 (35,38%) Ukrainians, 219 (32,15%) Russians, 94 (13,80%) Poles, 86 (12,62%) Jews and 3 (0,44%) Moldovans according to nationality. The average age of electors was 43 years.

It has been grounded that 53 deputies were elected from Podilska province. Among them 32 (60,37%) were peasants, 13 (24,52%) – noblemen, 8 (15,09%) – representatives of the Orthodox clergy. The majority of deputies from Podilya were Ukrainians – 36 (67,92%), Russians – 15 (28,30%), Poles and Moldavians had one representative. 12 (22,64%) deputies had higher education, 10 (18,86%) – secondary, 29 (54,71%) – primary, and 2 (3,77%) representatives were illiterate. The average age of deputies from Podilya was slightly higher 40 years.

Key words: information resource, elections, State Duma, deputies, electors, Podilska province.

Отримано: 10.09.2015 р.

УДК 930.06.055 «1991/2013»

Олександр Маврін

АРХЕОГРАФІЧНА ПУБЛІКАЦІЯ ПИСЕМНИХ ПАМ'ЯТОК У ВИДАВНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ (1991–2013 рр.)

Олександр Маврін. Археографічна публікація писемних пам'яток у видавничій діяльності Інституту історії України НАН України (1991–2013 рр.) У статті проаналізовано археографічну діяльність Інституту історії України НАН України протягом 1990-х – першого десятиліття ХХІ ст. Шляхом систематизації матеріалу визначені пріоритетні напрямки у введенні до наукового обігу пам'яток вітчизняної історико-культурної спадщини та специфіка едиційної методики.

Ключові слова: археографія, писемні пам'ятки, публікація, Інститут історії України.

Александр Маврин. Археографическая публикация письменных памят-